

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO POSITIIVISTA LUOTTOREKISTERIÄ VALMISTELEVAN TYÖRYHMÄN MIETINTÖÖN

Oikeusministeriö on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa positiivista luottotietorekisteriä koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän mietintöön. Työryhmä ehdottaa säädettäväksi uuden lain positiivisesta luottotietorekisteristä. Tarkoitus on perustaa positiivinen luottotietorekisteri, johon kerättäisiin tietoja luonnollisten henkilöiden luotoista ja tuloista. Rekisterin rekisterinpitäjänä toimisi Verohallinnon Tulorekisteriyksikkö. Rekisterillä pyritään torjumaan ylivelkaantumista luomalla parempi tietopohja sekä yksittäisiin luotonantotilanteisiin että rahoitusvakauden ja luottomarkkinoiden seurantaan ja valvontaan. Tavoitteena on myös, että rekisterin piiriin kuuluvat luonnolliset henkilöt saavat kootusti yhdestä paikasta ajantasaisen tiedon omista luotoistaan. Tarkoituksena on edistää kotitalouksien tietoisuutta omasta taloudellisesta tilanteestaan, millä voidaan ehkäistä ylivelkaantumista.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää hyvänä positiivisen luottorekisterin tavoitteita ennaltaehkäistä ylivelkaantumista ja lisätä kotitalouksien tietoisuutta omasta taloudellisesta tilanteesta. Se täydentää muita ylivelkaantumisen vähentämiseen tähtäviä toimia merkittävällä tavalla. Yleisesti voisi ajatella luotonsaannin jossain määrin kiristyvän ja asettavan enemmän painetta hyvään taloudenpitoon. Tähän liittyvään osaamisen kehittämiseen on kautta yhteiskunnan tarvetta ja myös palveluiden tarpeen voi olettaa kasvavan. Lausuttavana oleva mietintö edeltää varsinaista hallituksen esitystä, mutta on laadittu hallituksen esityksen muotoon. Ehdotukseen liittyen tuodaan muutamia jatkotyössä huomioitavia seikkoja STM:n hallinnon alalta esiin.

Sosiaalisen luototuksen asema

Pykälässä 4 ehdotetaan säädettäväksi positiiviseen luottotietorekisteriin talletettavista luotoista. Kohdan 2 osalta nousee kysymyksenä esiin se, koskisiko se myös sosiaalista luototusta. Laki sosiaalisesta luototuksesta (1133/2002) määrittelee sosiaalisen luototuksen tarkoituksen siten, että se on sosiaalihuoltoon kuuluvaa luotonantoa, jonka tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää henkilön ja perheen itsenäistä suoriutumista. Sosiaalisen luoton myöntäminen perustuu sosiaalihuollon lainsäädäntöön, mutta kyse on luotonannosta ja luotosta peritään korkolain mukainen korko, ei muita kuluja. Sosiaalinen luototus on merkitykseltään pieni tekijä luottomarkkinakentällä, mutta koska myös sen lainsäädännön uudistaminen on käynnistymässä, on asiaa jatkossa hyvä vielä tarkemmin pohtia.

Tässä vaiheessa esiin nousevia kysymyksiä ovat toisaalta se, tulisiko sosiaalisen luoton näkyä positiivisessa luottotietorekisterissä lainkaan ja toisaalta se, miten sosiaalisen luoton asiakastyössä voitaisiin hyödyntää positiivisen luottotietorekisterin tietoja päätöksenteossa. Sosiaalisen luoton käyttötarkoitukset ovat jakautuneet käytännössä kahteen erilaiseen kokonaisuuteen, toisaalta sitä käytetään velkojen tai muiden maksujen järjestelyyn ja toisaalta investointiluonteisesti hankintojen tekemiseen. Sen saaminen edellyttää maksuvaraa, joka kuitenkin voi olla varsin niukka. Luoton takaisinmaksua seurataan tarkasti ja viivästysten sattuessa voidaan tehdä joustavasti muutoksia takaisinmaksu suunnitelmaan.

Nykyisellään asiakkaalla on velvollisuus toimittaa tiedot tuloistaan ja luotoistaan ja mikäli hän jatkossa nämä tiedot saa helpommin rekisterin kautta, se välillisesti helpottaa myös luoton myöntäjää. Sikäli suoraa pääsyä positiiviseen luottotietorekisteriin ei välttämättä tarvita, vaikkakin se helpottaisi työtä. Sosiaalihuollon toimijoilla on jo pääsy tulorekisteriin siltä osin, kun tietojen saannista on säädetty. Luottotietomerkinnät eivät sinänsä ole este sosiaalisen luoton myöntämiselle, mutta arvioitaessa myönnettävän luoton vaikuttavuutta asiakkaan tilanteen helpottamisessa kokonaislainamäärällä on merkitystä.

Sosiaalihuoltoon kuulumisen tuo mukanaan myös asiakastietojen salassa pitoon liittyviä vaatimuksia. Sosiaalihuollon asiakkuuden ja siihen liittyvien tietojen on tulkittu olevan valtiosääntöisesti arkaluonteisia tietoja. Myöskään tulorekisteri ei tästä syystä sisällä toimeentulotukena myönnettyjä tuloja. Se, että asiakas on saanut sosiaalihuollon palveluita ei lähtökohtaisesti saisi näkyä muille positiivista luottotietorekisteriä hyödyntäville tahoille.

Sosiaalisen luoton kehittämisen yhteydessä on alustavasti pohdittu sitä, voidaananko sen saamisen yhteydessä vaatia vapaaehtoisen luottokiellon asettamista asiakkaalta tilanteissa, joissa henkilölle on myönnetty lainaa maksujen tai velkojen järjestelyyn ja hänellä maksuhäiriömerkintää ei jo entuudestaan ole. Toisaalta ehdotettu muutos maksuhäiriöajan lyhentämisestä myös muuttaa nykyistä tilannetta, jolloin vapaaehtoisen luottokiellon asettamisen merkitys entisestään kasvaa sosiaalisen luoton myöntämisen yhteydessä. Täysin kategorinen vaatimus ei kuitenkaan voisi olla johtuen luoton myöntämisestä myös investointiluonteisiin tarkoituksiin, jolloin sen vaatiminen ei olisi suhteessa myönnettyyn tukeen. Johtuen näistä kehityskuluista onkin vielä vaikea varmuudella arvioida, millaista tietoa sosiaalisen luoton saaminen antaisi muille tietoa positiivisesta luottotietorekisteristä hakeville tahoille. Toisin sanoen jäisikö muilta luottottajilta saamatta jotain olennaista tietoa henkilöistä, vaikka sosiaalisen luoton näkyminen rajattaisiin kokonaan pois positiivisesta luottotietorekisteristä.

Kansaneläkelaitoksen ilmoitusvelvollisuus

16 § ssä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälän mukaan Kansaneläkelaitoksen olisi ilmoitettava positiiviseen luottotietorekisteriin

opintotukilain (65/1994) 38 §:ssä tarkoitetut opintolainan takaussaatavat. Ehdotuksessa todetaan, että Kansaneläkelaitoksen tekemän alustavan arvion mukaan tästä aiheutuvat ICT-kustannukset olisivat noin 400– 460 tuhatta euroa kertaluonteisina kuluina, jotka toteutuisivat arviolta vuosina 2021–2024. Sen jälkeen ylläpitokulujen on arvioitu olevan noin 30 000 euroa vuodessa. Näitä kustannuksia ei voida kattaa Kansaneläkelaitoksen nykyisten toimintamenojen puitteissa, vaan ne edellyttävät lisärahoitusta.

Kelan toimintamenot ovat sosiaali- ja terveysministeriössä sosiaaliturva- ja vakuutusosaston vastuulla. Kelan toimintamenojen mitoituksessa ei lisärahoitusta ole toistaiseksi huomioitu. Jatkotyössä ehdotetaankin yhteistyötä ministeriöiden välillä asiassa.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että positiivisen luottorekisterin jatkovalmistelussa tulisi tarkentaa sosiaalisen luototuksen asema ja mahdollisesti ainakin ensi vaiheessa jättää se ilmoitusvelvollisten joukon ulkopuolelle edellä mainituin perustein. Lisäksi Kansaneläkelaitoksen toimintamenoja lisäävältä osin pyydetään huomioimaan esitetty. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää positiivisen luottotietorekisterin merkitystä ylivelkaantumisen synnyn ehkäisemiseksi keskeisenä toimenpiteenä. Kuten esityksessä hyvin kuvataan, ylivelkaantuminen tuo usein mukanaan yksilöille ja perheille myös muita ongelmia, joista moniin vastataan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla. Tästä syystä ministeriö pitää esitystä kannatettavana.

Kansliapäällikkö

Kirsi Varhila

Erityisasiantuntija

Ritva Liukonen